בית המשפט המחוזי בתל אביב -יפו

עמ"ש 62094-09-25 א.א. ואח' נ' א.ח.

לפני כבוד השופט נפתלי שילה – אב"ד
כבוד השופטת סיגל יעקבי
כבוד השופט יחזקאל אליהו

המערערים: 1. א.א.
2. פ.א.ק.
ע"י ב"כ עו"ד אביטל חורף

נגד

המשיב: א.ח.
ע"י ב"כ עו"ד אביטל כהן

חקיקה שאוזכרה:

חוק הירושה, תשכ"ה-1965: סע' 25, 25(ב)(2), 35

תקנות סדר הדין האזרחי, תשע"ט-2018: סע' 144

מיני-רציו:

* המקרה דנן הוא מקרה מובהק שבו יש להחיל את הלכת החוטים השזורים. מכלול הממצאים העובדתיים שקבע ביהמ"ש לענייני משפחה, בהם לא נמצא להתערב, תומך במסקנת ביהמ"ש קמא שלפיה עלה בידי המשיב, בנו היחיד של המנוח, המתגורר שנים רבות בחו"ל, להרים את נטל השכנוע להוכחת העובדה שהצוואה דעסקינן, בה הוריש אביו את כל רכושו למערערים – אחייניתו וחברו של הבן, לא נערכה מרצונו החופשי של המנוח והיא שיקפה למעשה את רצון המערערים.

* ירושה – צוואה – תוקפה

* ירושה – צוואה – נהנה שנטל חלק בעריכתה

* ירושה – צוואה – פגמים

.

ערעור על פס"ד של בימ"ש לענייני משפחה שדחה את בקשת המערערים להורות על קיום צוואת מנוח וקיבל את התנגדות המשיב לקיומה מחמת השפעה בלתי הוגנת ומעורבות בעריכת הצוואה. רקע: המנוח נפטר ב-2022 כשהוא אלמן ולו בן יחיד (המשיב), המתגורר בחו"ל עשרות שנים. המערערת 1 היא אחיינית של המנוח והמערער 2 הוא חבר ילדות של הבן. המערערים הגישו בקשה לקיום צוואת המנוח מ-2018 בה ציווה את זכויותיו (75%) בדירתו לחברו של הבן "אשר מטפל בי ודואג לי במסירות כל העת" ואת יתרת עיזבונו הוא ציווה לאחיינית "שגם היא מטפלת בי ודואגת לי במסירות כל העת". הבן הגיש התנגדות לצוואה בטענות של: חוסר כשרות, השפעה בלתי הוגנת, מעורבות הנהנים בעריכת הצוואה, ופגם פורמלי בחתימה. ביהמ"ש קמא קיבל את ההתנגדות בעילות של השפעה בלתי הוגנת ומעורבות בעריכת הצוואה ונתן צו ירושה לטובת הבן.

nevo.co.il

.

ביהמ"ש המחוזי דחה את הערעור מהטעמים הבאים:

המקרה דנן לא נמנה עם המקרים החריגים המצדיקים התערבות בממצאים העובדתיים. ביהמ"ש קמא שמע את העדים, התרשם באופן בלתי אמצעי מעדותם והגיע למסקנה שהצוואה לא נערכה מרצונו החופשי של המנוח, לא שיקפה את רצונו והיא נערכה מחמת השפעה בלתי הוגנת והמערערים אף נטלו חלק בעריכתה. אין כל הצדקה להתערב בממצאים העובדתיים שהובילו את ביהמ"ש קמא למסקנה זו ואלו עיקרם:

א.המנוח סבל מדמנציה קלה והיה אדם שיחסית נוח להשפעה; ב. המנוח הסכים לאפשר למערער ומשפחתו, המונה שבע נפשות, לגור בדירתו הקטנה בת שני החדרים במשך כשבע שנים, כשהמנוח מתגורר בחדר הקטן כשהוא מלא קופסאות השייכות למשפחת המערער, תוך שהמערער גובה מהמנוח מחצית מכל הוצאות אחזקת הדירה, למרות שהמערער לא שילם למנוח כל שכר דירה. העובדה שהמנוח הסכים לגור בתנאים קשים אלו מבלי לפצות פה, מוכיחה את התלות שלו במערער; ג. במועד עריכת הצוואה המנוח התגורר במוסד גריאטרי סיעודי; ד. המערערים שלטו וניהלו נדבכים מרכזיים בחייו של המנוח. הם סידרו עבורו את מעברו לדיור המוגן, השכירו את דירתו, טיפלו במכלול ענייניו הרכושיים והבריאותיים והמנוח אף העניק להם ייפוי כוח כללי כשנה טרם עריכת הצוואה; ה. המערערים תפקדו כאפוטרופוסים למעשה של המנוח. הם דאגו ללוות אותו לקניות, לבנק, לסידורים, לקופת חולים ולבית מרקחת לפיכך, המנוח היה תלוי במערערים והתלות הייתה מקיפה ויסודית; ו. המנוח היה אלמן, בנו היחיד התגורר בחו"ל, אחותו סבלה מדמנציה ולא היו לו קשרים משמעותיים אחרים מלבד עם המערערים; הטלפון הנייד של המנוח היה לעיתים לא תקין, והמנוח נאלץ לשוחח עם בנו באמצעות הטלפון של המערערים; ז. המערערת הודתה בחקירתה שהרעיון לערוך צוואה לא היה של המנוח אלא של עו"ד נבון שהוא עוה"ד של המערערת; המערערת מנעה מהבן לשוחח עם אביו בתאריכים קריטיים סמוך לפני עריכת הצוואה; המערערים הכניסו לראשו של המנוח טענות בדויות על ירושה שנגנבה על ידי הבן (מפרו), בלא בסיס עובדתי; בתכתובות ובין השנים 2017-2018, המערערת עצמה תיארה לבן את מצבו הקשה של המנוח מבחינה קוגניטיבי; המנוח, שבמשך כל השנים לא מצא לנכון לערוך צוואה, מצווה למערערים את כל עיזבונו חודשים בודדים לאחר שהמערער עוזב את הדירה שבה התגורר עם המנוח לפי בקשת המשיב – שראה את ההזנחה הרבה בדירה ותנאי מגוריו הקשים של אביו בה – ולאחר שהמערערת, שכלל לא הייתה בקשר עם המנוח עד סוף שנת 2017, נכנסת לתמונה.

המקרה דנן הוא מקרה מובהק שבו יש להחיל את הלכת החוטים השזורים. מכלול העובדות המפורטות לעיל, תומך במסקנת ביהמ"ש קמא שלפיה עלה בידי המשיב להרים את נטל השכנוע להוכחת העובדה שהצוואה לא נערכה מרצונו החופשי של המנוח והיא שיקפה למעשה את רצון המערערים ולא את רצונו. המנוח היה בבחינת "כחומר ביד היוצר" מבחינת המערערים, והוא היה תלוי בהם באופן מוחלט. המערערים ניצלו את תשישותו הנפשית והיותו זקן מוחלש. המנוח מעולם לא שוחח עם עורך הדין נבון לפני שהצוואה נערכה ואף את פרטי תעודות הזהות של הנהנים ואת פרטי הדירה הוא לא מסר ישירות לעורך הדין אלא הביא עמו פתק שהמערערת כתבה לו. עוה"ד כלל לא בירר האם למנוח יש ילדים ומדוע הוא מוריש את עיזבונו למערערים. כשהמנוח הגיע לצורך עריכת הצוואה, הצוואה כבר הייתה מוכנה ומוקלדת ולא נעשה בה כל שינוי ועוה"ד לא העביר למנוח טיוטה של הצוואה לפני שהוא הגיע לחתום עליה. למרות שהמנוח התגורר באותה עת בבית אבות, בצוואה נכתב שהוא מתגורר בעיר במרכז הארץ, ועו"ד נבון העיד שכך אמר לו המנוח. רק מספר הטלפון של המערערת היה רשום אצל עוה"ד בדף התרשומת

שהכין, ולא נרשם אצלו מספר הטלפון של המנוח. מתדפיסי השיחות שהוצגו עלה שהמערערת היא זו ששוחחה עם עוה"ד לפני עריכת הצוואה. תדפיס זה סתר לחלוטין את עדותה של המערערת שהכחישה נחרצות קשר זה ולימד על חוסר אמינותה. בנוסף, המערערת היא זו שכתבה את ההמחאות עבור הכנת הצוואה וייפוי הכוח, מחשבונו של המנוח. המערערת אף דאגה לקבל לידיה עותקים מהצוואה מיד לאחר שהיא נחתמה. כעבור כשנה, המערערת הגישה בקשה להתמנות כאפוטרופסית על המנוח ובתצהיר שתמך בבקשה, היא לא ציינה שיש למנוח בן, למרות שקיימת משבצת "ילדים" שצריך למלא בטופס. עובדה זו, אף היא מהווה סיוע לקביעת ביהמ"ש קמא לפיה המערערת החליטה להשתלט על רכושו של המנוח ולגרום לו לערוך צוואה לטובת המערערים. המערערים אף לא זימנו ולו אדם נוסף אחר שהיה בקשר כלשהו עם המנוח מלבדם סמוך לפני חתימת הצוואה, ואף עובדה זו פועלת לחובתם.

אמנם בכל הנוגע למערער עצמו – לא הוכח שהוא היה מעורב בהכנת הצוואה והמעורבות העמוקה הייתה של המערערת בלבד. יחד עם זאת, עילת הביטול בדבר השפעה בלתי הוגנת, מביאה לביטול הצוואה כולה.

זאת ועוד: ייתכן בהחלט שניתן היה לפסול את הצוואה גם מחמת שלא התקיים בה מרכיב יסוד בצוואה בעדים של "הבאה בפני שני עדים"; ב.ד, העד השני לצוואה (מלבד עוה"ד נבון), העיד בפני ביהמ"ש קמא כי הוא לא נכח בעת שעו"ד נבון הקריא למנוח את הצוואה והמנוח לא חתם בפניו על הצוואה. ביהמ"ש קמא העדיף את עדות עוה"ד נבון נוכח היותו עו"ד ונוטריון ותיק וכן לא סביר כי יטעה בסדר הדברים: הקראה, הצהרה, חתימת המצווה ולאחריה חתימת העדים. על פני עדות ב.ד שהיה עד צוואה פעמיים בלבד בחייו. מדובר בהנחה שכלל אינה נקייה מספקות בנסיבות. אכן, לכאורה שני העדים אובייקטיבים ואין להם עניין בתוצאות ההליך. אולם, יש לקחת בחשבון שעו"ד שערך צוואה, ינסה מטבע הדברים להגן על מעשה ידיו ולכן יש לנקוט בזהירות רבה ביחס לעדותו. לפיכך, קיים ספק גדול האם בכלל עומדת בפנינו צוואה כדין.

המערערים חויבו בהוצאות משפט ושכ"ט עו"ד בסך של 40,000 ₪.

פסק דין

השופט נפתלי שילה:

לפנינו ערעור על פסק דינו של בית המשפט לענייני משפחה מיום 9.6.25 (כב' השופטת סגלית אופק בת"ע 19106-09-22) [נבו] שדחה את בקשת המערערים להורות על קיום צוואת אבי המשיב ז"ל, מחמת השפעה בלתי הוגנת ומעורבות בעריכת הצוואה.

א. תמצית פסק דינו של ביהמ"ש קמא

1. י.נ. ז"ל (להלן: **המנוח**), נפטר ביום 00.00.22 כשהוא אלמן והותיר אחריו בן יחיד שהוא המשיב (להלן גם: **הבן**).

2. המערערת 1 היא אחיינית של המנוח (להלן גם: **האחיינית**) והמערער 2 הוא חבר ילדות של הבן (להלן: **חברו של הבן**).

3. המערערים הגישו בקשה לקיום צוואת המנוח מיום 6.9.18 (להלן: **הצוואה**) שבמסגרתה הוא ציווה את זכויותיו (75%) בדירתו (להלן: **הדירה**) לחברו של הבן "**אשר מטפל בי ודואג לי במסירות כל העת**" ואת יתרת עיזבונו הוא ציווה לאחיינית "**שגם היא מטפלת בי ודואגת לי במסירות כל העת**". הצוואה נערכה על ידי עו"ד נבון והוא ומר ב.ד (להלן: **ב.ד**) היו העדים לצוואה.

4. הבן הגיש התנגדות לצוואה וטען שהמנוח לא היה כשיר לערוך צוואה, שהמערערים השפיעו עליו בהשפעה בלתי הוגנת לערוך את הצוואה ולהדיר אותו כליל מעיזבון אביו והם אף נטלו חלק בעריכתה. בנוסף טען הבן, שלא התקיים מרכיב יסוד בצוואה, היות שהמנוח לא "הביא" את הצוואה לפני שני עדים ולא הצהיר בפניהם שזו צוואתו, מאחר שב.ד העיד שהוא רק חתם על הצוואה ואולם המנוח לא אמר לו שזו צוואתו והיא לא הוקראה לו בפניו. כמו כן, טען הבן שטענת המערערים שלפיה המנוח כעס עליו מאחר שהוא כביכול "גנב" את כספי הירושה המגיעים למנוח מעיזבון סבתו (מצד אמו), התגלתה כסיפור בדים ואין שחר לטענת המערערים שהוא היה מסוכסך עם אביו.

5. המערערים טענו שעו"ד נבון העיד שהליך החתימה על הצוואה היה תקין ואף אם נפל בו פגם, הוא ניתן לריפוי לאור גמירות דעתו הברורה של המנוח. בנוסף לטענתם, הוכח שהמנוח היה כשיר לערוך צוואה וכך סבר גם המומחה שמינה בית המשפט לבדיקת כשירותו. לשיטתם, לא הייתה כל השפעה בלתי הוגנת מצדם, הם לא נטלו חלק בעריכת הצוואה והצוואה משקפת את רצונו האמיתי של המנוח.

6. יש להכריע בארבע שאלות בהליך זה: האם נפל פגם בצוואה וככל שנפל פגם האם ניתן לקיימה למרות הפגם? האם הוכח שהמנוח לא היה כשיר לערוך צוואה? האם הוכח שהצוואה נערכה מחמת השפעה בלתי הוגנת והאם הוכח שהמערערים נטלו חלק בעשיית הצוואה?

7. האם נפל פגם בצוואה? – על פי סעיף 25 **לחוק הירושה תשכ"ה – 1965** (להלן: **חוק הירושה**), מרכיב יסוד בצוואה בעדים הוא שהמצווה "**הביאה בפני שני עדים**". המשמעות של ביטוי זה היא שהמצווה הציג את הצוואה בפני שני עדים כצוואתו. לאחר בחינת העדויות "**מצאתי לקבוע כי אין בפגמים הצורניים שהועלו כדי לפגום כשלעצמם בצוואה. עם זאת... אני סבורה כי הצוואה בסופו של יום איננה משקפת את רצון המנוח ואין מקום לקיימה בשל פגמים מהותיים**".

8. עו"ד נבון העיד שהקריא את הצוואה למנוח ולאחר מכן המנוח חתם עליה. אולם, העד השני לצוואה, ב.ד, העיד שהוא רק ווידא שהמנוח הוא אכן אותו אדם שיושב לפניו על פי תעודת הזהות שלו ואולם הוא לא היה נוכח בעת שהצוואה הוקראה למנוח והוא גם לא ראה את המנוח חותם על הצוואה. עדותו של ב.ד שונה מעדותו של עו"ד נבון, אולם שניהם הם עדים "**אובייקטיבים וניטראליים... לאחר שהתעמקתי בעדויות עדי הצוואה, מצאתי לקבוע כי מתקיימים רכיבי היסוד בצוואה... לא סביר כי עו"ד נבון – עו"ד ותיק משנת 1975 ונוטריון... יטעה בסדר הדברים: הקראה, הצהרה, חתימת המצווה ולאחריה חתימת העדים. לעומת זאת, מר ב.ד שימש עד צוואה פעמיים בחייו... ולא מן הנמנע שהוא אינו זוכר או מבלבל במעמד. על כן, בהעדר ראייה סותרת חד משמעית... אין להניח כי עו"ד נבון היה מבקש לחתום חתימת אישור על הצוואה בלי שהמצווה - לאחר הצהיר שזוהי צוואתו – היה חותם קודם בעצמו על הצוואה**".

9. ב.ד לא שאל את המנוח האם זו צוואתו או האם הוא מבין את מה שכתוב בצוואה והמנוח לא אמר לו דבר. אולם, ב.ד לא שלל את האפשרות שהצוואה הוקראה והוסברה למנוח על ידי עו"ד נבון. לכן, טענת הבן שהפגמים מאיינים את הצוואה, נדחית.

10. <u>האם הוכח שהמנוח לא היה כשיר לחתום על הצוואה</u>? המומחה שמונה על ידי ביהמ"ש לבחון זאת, ד"ר עזגד גולד (להלן: **המומחה**) קבע שעל אף הליקויים הקוגניטיביים שהיו למנוח, סביר יותר שהמנוח היה מסוגל לגבש רצון אותנטי בנוגע לאופן חלוקת רכושו. למנוח הייתה דמנציה קלה ואולם הוא שוחח עם אנשים. למשל, ביום 1.6.18 המנוח שוחח עם הבן ואמר לו: "תדע לך שאני עומד לעשות לך, יש לי עורך דין ואני עומד להוציא אותך מהירושה שלי". עו"ד נבון שוחח עם המנוח שאמר לו שהוא מעוניין להעניק למערערים ייפוי כוח על מנת שיטפלו בענייניו והוא אימת את חתימתו על ייפוי הכוח, לאחר שהתרשם שהמנוח נמצא במצב קוגניטיבי המאפשר לו לקבל החלטות. כך גם התרשם עו"ד נבון כשהחתים את המנוח על הצוואה, לאחר שהמנוח מסר לו פרטים על הנהנים וחלקם בעיזבון. מהתרשומת שהציג עו"ד נבון עולה גם שבתחילה, המנוח רצה להעניק את עיזבונו לשני המערערים בחלקים שווים ולאחר מכן, שינה את דעתו. הבן לא הרים את הנטל המוטל עליו להוכיח שהמנוח לא היה כשיר לערוך צוואה.

11. <u>האם המנוח הושפע בהשפעה בלתי הוגנת</u>? המנוח תואר כאדם נוח להשפעה. במועד עריכת הצוואה, הוא התגורר במוסד גריאטרי, רישיון הנהיגה שלו נשלל שנה

קודם לכן עקב מעורבותו בתאונת דרכים והמערערים "**שלטו וניהלו נדבכים מרכזיים בחייו**", עוד לפני שהוא העניק להם ייפוי כוח כללי ביום 10.8.18. המערערים סידרו עבור המנוח את המעבר מהדירה לדיור המוגן, השכירו את דירתו ותפקדו למעשה כאפוטרופוסים שלו. המנוח היה תלוי במערערים "**תלות מקיפה ויסודית**".

12. הבן התגורר בחו"ל עשרות שנים והגיע לארץ רק שלוש פעמים. בין המנוח לבנו היה קשר טלפוני ואולם התברר שהטלפון הנייד של המנוח לא תמיד היה תקין והוא נאלץ לשוחח עם בנו או עם צדדים שלישיים, באמצעות מכשירי הטלפון של המערערים ובנוכחותם. המנוח היה תלוי במערערים לקיום קשרים חיצוניים באופן חופשי.

13. המערערת כתבה בוואטסאפ לבן ביום 29.8.18 כי: "**היום אני ו[חברו של הבן] עובדים על מנת להגן על אבא שלך**". המערערת לא ידעה להסביר בחקירתה את פשרם של דברים אלו. "**לנוכח ההתנהלות סביב עריכת הצוואה לא שוכנעתי כי הצוואה היא מעשה רצוני ועצמאי של המנוח**".

14. המנוח היה אלמן, בנו היחידי מתגורר בחו"ל, אחותו בעצמה סבלה מדמנציה ואין לו קשרים משמעותיים עם אחרים. המנוח הוא אדם נוח להשפעה והמערערים היו האנשים הקרובים אליו והוא היה תלוי בהם. המנוח בחר שלא לערוך צוואה במשך שנים ובחר לערוך את הצוואה חודשים בודדים אחרי שהמערער עזב את הדירה בסוף שנת 2017 ולאחר שהמערערת - שלא הייתה עמו בקשר עד סוף שנת 2017 - "נכנסת לתמונה". המערערת "**מבצעת מכלול פעולות בנוגע להכנת הצוואה המלמד שהיא למעשה 'הפיקה' את הצוואה... מערך נסיבתי זה מקים חזקה אודות קיומה של השפעה בלתי הוגנת. לפיכך, עבר נטל הבאת הראיות אל התובעים**". המערערים לא הרימו את הנטל לסתור חזקה זו.

15. לפי הצעת הבן, עברה משפחת המערער להתגורר עם המנוח ללא תשלום בדירה, בין השנים 2010-2017. תנאי המגורים היו קשים, מאחר ששבע נפשות (המערער, אשתו, ילדיו והמנוח) התגוררו בדירת שני חדרים, וחדרו של המנוח היה מלא בחפצים של משפחת המערער, והמערער גבה מהמנוח מחצית מתשלומי אחזקת הדירה, למרות שהמערער לא שילם לו שכר דירה. **"העובדה שהמצווה הסכים להתגורר בתנאים כאלה, בלי לפצות פה, אפילו כעס על הנתבע שהסתיימו המגורים המשותפים, מוכיחה כשלעצמה את התלות של המנוח בתובע".**

16. לעיתים, מטעמי בריאות לכאורה, המערערים לא אפשרו לבן ליצור קשר עם אביו, סמוך לפני עריכת הצוואה. כמו כן, בתכתובת בין הבן למערערת מיום 7.8.18, כתבה

לו המערערת שהמנוח כועס עליו והיא לא אפשרה לבן לדבר עם אביו גם ביום 3.9.18. התנהלות המערערים "**מוכיחה כשלעצמה את הניסיון למדר את הנתבע מחיי המנוח**".

17. בשיחה שתומללה, המערערת אמרה שוויתרה על הדירה לטובת המערער ולכן אם המערערת לא הייתה מלכתחילה בסוד העניינים הקשורים לתוכן הצוואה ושמעה על כך מהמנוח רק בדיעבד, "**אני תמהה כיצד הייתה יכולה לומר שוויתרה לטובת הנתבע**". התנהלות המערערים מלמדת שהם היו בסוד העניינים.

18. המערערים המציאו סכסוך כספי שלא היה בין המנוח לבן, על רקע זכויות בירושה מצד משפחת אשתו של המנוח ובתמיכה לכך, צירפו תמליל שיחה של המנוח מיום 1.6.18 שבה נשמע המנוח מטיח בבן שלקח לו כסף שמגיע לו מירושת אשתו המנוחה. המערערים אישרו בחקירתם שאין ברשותם ראייה אובייקטיבית על כספי ירושה ולכן הגרסה המסתברת היא שהמערערים הסיתו את המנוח כנגד הבן בטענה שאין לה בסיס, שלפיה הבן נטל כספי ירושה המגיעים למנוח.

19. הבן אישר שהיה סכסוך בינו לבין אביו המנוח, והמנוח הגיש נגדו בשנת 1994 תביעה לפירוק השיתוף בדירה. אכן, היה סכסוך קשה והבן אף נושא את שם משפחת אמו המנוחה. עם זאת, השניים שמו מאחוריהם את משקעי העבר והיו ביניהם יחסים חמים. הבן ביקר את אביו בישראל, עמד עמו בקשר טלפוני רציף והתעניין בצרכיו. הבן אפשר למנוח לקבל את מלוא דמי השכירות שהניבה הדירה, למרות שיש לו רבע מהזכויות בה והוא אף שלח לאב מידי פעם כספים.

20. המערערת שמרה על דבר קיומה של הצוואה בסוד והמערערים הם היחידים שידעו על קיומה, לאחר שקיבלו עותק ממנה בסמוך לאחר עשייתה. המערערת נמנעה מלמסור לבן את הפרטים של עוה"ד שערך את הצוואה. המערערת אף עתרה להתמנות כאפוטרופסית על המנוח ביום 22.10.19, בלי שציינה בבקשתה את דבר קיומו של הבן וספק אם היא ציינה שהיא מחזיקה בייפוי כוח כללי לטובתה. "**גם בכך יש להעיד על מעורבותם ואף יוזמתם לעריכת הצוואה לטובתם**". המערערים לא הביאו ראיות שיש בהן כדי לסתור את החזקה בדבר השפעה בלתי הוגנת ולכן מתקבלת הטענה בדבר קיומה של השפעה בלתי הוגנת.

21. <u>האם הייתה מעורבות של הנהנים בעריכת הצוואה</u>? התשובה לשאלה זו חיובית. לעו"ד נבון לא הייתה הכרות מוקדמת עם המנוח. התברר שעו"ד נבון משמש כעו"ד של משפחת המערערת. ההמלצה להגיע לעו"ד נבון הייתה של המערערת. המנוח

מסר לעו"ד נבון פתק עם שמות הנהנים ומספרי הזהות שלהם. עדות המערער שלפיה המנוח השיג בכוחות עצמו נתונים אלו אינה סבירה. מאידך גיסא, המערערת נהגה לרשום פתקים עבור המנוח וסביר שהפתק נכתב על ידה או שהפרטים המופיעים בו נמסרו למנוח על ידה. המערערים "**סיפקו למעשה לעורך הצוואה את המידע אשר מצוי בצוואה**".

22. המנוח שרישיון הנהיגה שלו נשלל, ביקש להגיע לחתימה על הצוואה ביום שישי בשעות אחר הצהריים "**עיתוי לא שגרתי – כשאין סיבה מיוחדת מבחינתו**". לעו"ד נבון אין את פרטי ההתקשרות עם המנוח. רק מספר הטלפון של המערערת מופיע במסמך הכולל את הוראות הצוואה, בלי שיש הסבר לכך. בנוסף, התנהל קשר טלפוני ממספר הטלפון של המערערת למספר הטלפון של עו"ד נבון, לרבות במועד שבו נחתמה הצוואה וסביר להניח שמועד הפגישה נקבע בזמן שהיה נוח למערערת.

23. המערערת הביאה את המנוח לפגישה אצל עו"ד נבון ביום 6.9.18. כתב היד בשיקים שהועברו לעו"ד נבון לתשלום שכר הטרחה עבור עריכת ייפוי הכוח והצוואה הם של המערערת שמילאה אותם לטובת עו"ד נבון. המערער נאלץ לצאת מהדירה באוגוסט 2017 ולא הייתה לו דירה בבעלותו. גם למערערת לא הייתה דירה בשנת 2018 והיא חששה מאחותה שתפנה אותה לאחר פטירת הוריה שערכו צוואה הדדית שבמסגרתה חילקו את עיזבונם לשתי בנותיהם. "**הרקע האישי של התובעים כמובא לעיל מעלה חשד בדבר מעורבותם בעריכת הצוואה על ידי המנוח**".

24. האמור לעיל מלמד על "**פעלתנות משמעותית של התובעים בהכנת הצוואה... מקבץ הנסיבות כולן יחד מטות את הכף בבירור לחובת התובעים ולמסקנה לפיה מעורבותם בעריכת הצוואה עולה כדי מעורבות פסולה שיש בה להביא לבטלות הצוואה**". לאור האמור, מתקבלת הטענה בדבר קיומה של מעורבות בעריכת הצוואה.

25. לסיכום: ההתנגדות מתקבלת וניתן צו ירושה לטובת הבן. המערערים ישלמו למשיב הוצאות משפט ושכ"ט עו"ד בסך של 55,000 ₪.

ב. תמצית טענות המערערים

1. המנוח היה עצמאי לחלוטין כפי שקבע אף המומחה. קביעה זו שומטת את הבסיס לקביעה בפסק הדין שלפיה הייתה קיימת תלות פסולה של המנוח במערערים. המערערים סייעו למנוח וזאת מדאגה כנה. המנוח היה עצמאי בדעותיו ובהחלטותיו.

המנוח יזם את הפנייה לעו"ד נבון והגיע אל משרדו לבדו. סיוע פיזי למנוח, ככל שהיה, אינו מעיד על תלות נפשית או על שלילית הרצון החופשי של המנוח.

2. המערערים לא בודדו את המנוח. המנוח היה בקשר טלפוני רציף עם הבן, עם חברים ועם אחותו. לא הוכח גם כל ניסיון לבודד את המנוח. גם אם קמה חזקה להשפעה בלתי הוגנת, המערערים עמדו בנטל לסתור אותה.

3. אחת הראיות המרכזיות של המערערים היא תמליל שיחה מיום 1.6.18 בין המנוח לבנו, שבה נשמע המנוח מטיח בבן האשמות כספיות ומצהיר על כוונתו לנשלו מירושתו. מכאן, שהיה סכסוך אמיתי שהיה קיים בתודעתו של המנוח והוא המניע הברור לרצונו של המנוח לנשל את בנו. הוצג צו ירושה ממדינת פרו, המדינה שבה נפטרה סבתו של המשיב (אם אמו) לאחר פטירתו אמו, וממנה עולה שיורשים אחרים רכשו את חלקה של אשת המנוח בעיזבון אימה. מכאן, מובן מדוע המנוח סבר שקופח, כמי שהיה אחד מיורשי אשתו.

4. טעה ביהמ"ש קמא בכך שהתעלם מהעובדה שהבן שינה את שם משפחתו והתכחש לשם משפחת אביו והוא אף בחר לשנות את שם משפחתו לשם נעוריה של אמו. בדרכון של המשיב מופיע שמו כשם המשפחה של האם בלבד. שינוי השם הוא "אקט סמלי רב עוצמה של התנתקות מהשושלת הפטרילינארית וביטוי לנתק עמוק". הבן אף עזב את הארץ לפני שנים רבות והסכסוך המשפטי בינו לבין אביו שהחל עוד כשהמשיב היה בן 19, מצייר תמונה של מערכת יחסים עכורה וקשה, המלמד על היגיון רב ברצון המנוח לנשל את בנו.

5. לא ניתן לאחוז את המקל משני קצותיו - גם לקבוע שהמנוח והבן "שכחו" מהסכסוך והבן דאג למנוח והיה אתו בקשר, ומאידך גיסא לטעון שהמנוח בודד ע"י המערערים שמנעו ממנו קשר עם אחרים. בין המערערים למנוח שררו יחסי קרבה, דאגה והכרת הטוב. המערערים העניקו לו טיפול מסור והוא רצה לגמול להם בצוואתו ואין בכך כל פסול.

6. ביהמ"ש קמא טעה בקביעת ממצאים עובדתיים. למשל, המערערת הייתה בקשר עם המנוח משנת 2010, מעת שהמנוח הגיע לארוחות שבת אצל הוריה, ולכן ברור מדוע הוא רצה להוריש לה רכוש בצוואתו. המערער היה האדם הכי קרוב למנוח. הוא גר עמו שנים רבות יחד בדירה ולכן הגיוני שהמנוח ירצה להוריש לו מעיזבונו ולא לבנו.

7. לא הובאה כל ראייה שהמערערים ניצלו את תלותו של המנוח בהם. המשיב ידע בזמן אמת על כוונת אביו לערוך צוואה ושתיקתו "מהווה ראיה מכרעת לכך שלא סבר בזמן אמת שאביו נתון תחת השפעה פסולה". בשיחה מיום 1.6.25 המנוח הודיע למשיב כי: "תדע לך שאני עומד לעשות לך... ואני עומד להוציא אותך מהירושה שלי". הבן הבין זאת ואף שלח ביום 3.6.18 הודעת וואטסאפ למערערת שבה כתב כי: "אבא שלי מאוד עצבני... הוא אמר לי שהוא הולך לעורך דין להוציא אותי מהירושה שלו". זוהי הודאת בעל דין חותכת, שהמנוח היה מודע היטב לתהליך.

8. המשיב הודה שידע על עריכת הצוואה סמוך לאחר שנערכה והוא היה לטענתו המום מכך. טענתו שלפיה "לא ייחס חשיבות לכך" אינה סבירה, והדבר מלמד שבזמן אמת הוא לא סבר שנפל פגם ברצון אביו. שתיקת המשיב בזמן אמת אומרת דרשני. בן אשר סבור שאביו נלקח לערוך צוואה שאינה משקפת את רצונו, היה פועל לאלתר ופונה לגורמי הרווחה או לעו"ד או שהיה מדבר עם אביו או פועל בדרך אחרת. שתיקתו של הבן מלמדת שבזמן אמת הוא לא ראה בצוואה תוצר של השפעה פסולה, אלא ביטוי אמיתי לרצונו העצמאי של אביו. טענותיו של המשיב כיום, הן טענות בדיעבד, העומדות בסתירה מוחלטת להתנהלותו בזמן אמת. לא היה כל יסוד בלתי הוגן בהשפעת המערערים שרק עזרו וטיפלו בו.

9. טעה ביהמ"ש קמא כשקבע שהמערערים היו מעורבים בעריכת הצוואה. על פי הפסיקה, יש לפרש את הוראת סעיף 35 לחוק הירושה, הקובע שהוראת צוואה לטובת מי שנטל חלק בעריכתה מבוטלת, בצמצום. בנוסף, היה ניתוק קשר סיבתי בין פעולות המערערת לבין עוה"ד, שהרי, עו"ד נבון נפגש ביחידות עם המנוח שמסר לו את הוראותיו באופן עצמאי. בכך, נותק כל קשר עם פעולות הסיוע הלגיטימיים של המערערת. הסעת המצווה לעו"ד או תשלום שכר עוה"ד על ידי נהנה מצוואה, לא מוגדרים כמעורבות בעריכת הצוואה.

10. טעה ביהמ"ש קמא כשקבע ש"סיפור" הירושה של סבתו של המשיב הומצא על ידי המערערים, שהרי, המשיב עצמו צירף מסמכים מפרו המלמדים שהוא קיבל כסף בשנת 2009 מהיורשים או מבני משפחתו והוא לא טרח לזמן אף אחד מהם לעדות, וטען שהוא קיבל את הכספים מרצון טוב וכמחווה מבני משפחתו מצד אמו, מאחר שמצבו הכלכלי באותה העת היה רע. גם המומחה קבע שלא קיים בסיס לטענה שדברי המנוח בנושא כספי הירושה נובעים ממחשבות שווא או מרדיפה כלפי הבן. בנוסף, המשיב עצמו הודה בתכתובות עם אביו, שהוא חייב לו כספים.

11. הבן לא טרח לבוא ארצה לטפל באביו ובין שנת 2001 לשנת 2022 הוא היה בארץ פעמיים בלבד לתקופה של חודש. עד היום, רשומה בנסח המקרקעין של הדירה הערת אזהרה בעקבות תביעה שהמנוח הגיש כנגד בנו בשנת 1994. לא היה מקום להסתמך על עדות יחידה של המשיב שלפיה הוא והמנוח שמו מאחוריהם את משקעי העבר.

12. גם אם היה בפעולותיה של המערערת משום התערבות בעריכת הצוואה, היה צריך לקבוע שרק היא נפסלת מלקבל את חלקה על פי הצוואה ולא המערער.

13. הבן עצמו הודה שהוא היה בקשר עם אביו והמערערת עדכנה אותו למחרת על כך שלקחה את המנוח לעו"ד לצורך עריכת צוואה ולדבריו הוא דיבר על כך עם אביו. לכן, ברור שהמנוח לא היה תלוי במערערים וטעה ביהמ"ש קמא כשקבע שהמערערים שמרו על דבר קיומה של הצוואה בסוד.

14. מכל הנימוקים הנ"ל, יש לבטל את פסק הדין, להורות על קיומה של הצוואה ולחייב את המשיב בהוצאות ובשכ"ט עו"ד בשתי הערכאות.

ג. תמצית טענות המשיב

1. יש לדחות את הערעור. המערערים ניצלו את חולשתו הקוגניטיבית ומצבו הפיזי הירוד של המנוח, ואת חולשתו השכלית ותלותו בהם. המנוח היה שבוי בידי המערערים והם פעלו ביחס אליו כחומר ביד היוצר. המערערת הייתה החוליה המקשרת בין המנוח לעו"ד נבון, שהיה עורך דין של משפחתה והצוואה היא פרי יוזמת המערערים. המערערים דאגו שהמנוח יגיע למשרדו של עו"ד נבון על מנת לחתום על צוואה שהוכנה מראש ללא מעורבותו והיא הוכנה לבקשת המערערים.

2. צדק ביהמ"ש קמא כשקבע שהמנוח היה תלוי תלות יסודית במערערים והעביר את נטל הבאת הראיות אליהם, תוך שקבע שהם לא הצליחו לסתור את חזקת ההשפעה הבלתי הוגנת. ביהמ"ש קמא לא הפך את נטל השכנוע אלא רק את נטל הראייה.

3. המומחה קבע שבמועד עריכת הצוואה המנוח סבל מדמנציה בדרגת חומרה קלה. הפסיקה קובעת שדמנציה קלה מחלישה את המצווה והופכת אותו למטרה נוחה להשפעה פסולה. המנוח עבר בחודש יולי 2018 למחלקת תשושים לאחר שאושפז בבית החולים. למנוח לא היו קשרים חברתיים, זולת עם המערערים. המנוח היה תלוי במערערים תלות יסודית ומקיפה, מאחר ששניהם היו היחידים שהיו מעורבים בכל היבט בחייו וניהלו את כל ענייניו. המערערים השכירו את דירתו והמערערת

רשמה את השיקים ששולמו לעורך הדין לצורך הכנת ייפוי הכוח ועריכת הצוואה. המערערים ניהלו את חשבון הבנק של המנוח, ליוו אותו לרופאיו ורשמו את עצמם כאנשי קשר במוסדות הרפואיים.

4. הצוואה כלל אינה יוזמה של המנוח. המנוח לא שוחח בטלפון עם עו"ד נבון בין יום 1.6.18 ליום 1.10.18 כעולה מתדפיסי חברת הסלולר. הוכח מתדפיסי חברת הסלולר, שהמערערת שוחחה עם עו"ד נבון לפני ואחרי עריכת הצוואה, בניגוד לעדותו של עו"ד נבון. המערערת הסיעה את המנוח לעוה"ד. מספר הטלפון של המערערת רשום על גבי תרשומת שערך עו"ד נבון, שבו נכתבו שמות הנהנים בצוואה ומספרי תעודות הזהות שלהם וכן כתובת הדירה והגוש והחלקה שלה. בתרשומת זו, לא רשום כלל מספר הטלפון של המנוח.

5. צדק ביהמ"ש קמא כשקבע שהמערערים תפקדו כאפוטרופוסים למעשה של המנוח, עוד לפני שהמערערת מונתה לתפקיד זה שנה לאחר מכן. המנוח לא יכול היה לצאת מבית האבות ללא ליווי ואישור של מי מהמערערים. יכולתו של המשיב לשוחח עם אביו הייתה תלויה לא פעם בחסדיהם של המערערים, במיוחד כשהטלפון הנייד של המנוח לא היה תקין.

6. שבוע לפני עריכת הצוואה, כתבה המערערת למשיב כי: "היום אני ו[חברו של הבן] עובדים על מנת להגן על אבא שלך". המערערת התחמקה מתשובה, כשנשאלה לפשר כוונתה במילים אלו והדבר מלמד שהיא הפיקה את הצוואה. המערערים המציאו סיפור בדים לצורכי המשפט על מנת להצדיק את נישולו של המשיב. על פי צו הירושה שניתן בפרו, את חלקה של אם המשיב ירשו אחי אמו. המנוח מעולם לא ראה צו ירושה שלפיו הוא יורש ולא היה למנוח כל בסיס עובדתי להניח שהוא יורש את סבתו של המשיב שהתגוררה בפרו. המערער עצמו הודה בחקירתו שלא שמע על דבר קיומה של ירושה זו לפני השנים 2015-2016 ונושא זה הועלה בפני המנוח רק בסמוך לפני עריכת הצוואה, לאחר שהמערערים ערכו למנוח שטיפת מוח והזינו אותו בבדיה זו שלפיה הוא זכאי לכספי ירושה שלא קיבל, בגלל שהמשיב גנב את חלקו. הכסף שהבן קיבל מדודיו לא ניתן לו כיורש אלא כמחווה מטעמם, בשל מצבו הכלכלי הירוד באותה העת.

7. המנוח לא הזכיר בפגישה שבה חתם על הצוואה שיש לו בן ועורך הדין כלל לא שאל אותו אם יש לו ילדים. הבן השלים עם האב לאחר שהמנוח הגיש נגדו תביעות בשנת 1994 ובמהלך עשרות השנים שהמנוח התגורר בדירה, הבן לא דרש מאביו שכר ראוי בגין חלקו בדירה (רבע). גם שינוי שם משפחתו של המשיב נעשה בשנות ה –

90 של המאה הקודמת ומאז משבר זה, הקשר ביניהם שוקם. העובדה שהמנוח הסכים שהמערער ומשפחתו יתגוררו בדירה הקטנה עמו, מוכיחה את בדידותו ואת תלותו במערער. הסיבה שהמשיב לא עשה דבר לאחר שנודע לו סמוך לחתימתה על תוכנה של הצוואה, נבעה מכך שלא ניתן לתקוף צוואה כשהמצווה עדיין בחיים.

8. המערערים תיאמו את הפגישה עם עו"ד נבון, שילמו לו את שכר טרחתו בשיקים של המנוח והכתיבו את הוראות הצוואה בהתאם להסכמות שביניהם. המנוח הגיע עם פתק שכתבה המערערת ובו פרטי הזוכים. המערערת הסיעה את המנוח לעו"ד והיא שוחחה עם עורך הדין לפני, תוך כדי ולאחר שהצוואה נחתמה. כל אחד מהמערערים קיבל עותק מהצוואה ביום שבו היא נחתמה. הוכח שהיוזמה לצוואה הייתה של עוה"ד. עדותו של עו"ד נבון הייתה רצופה בסתירות והוא הרבה להשיב שאינו זוכר.

9. עדותו הנחרצת של ב.ד הייתה שהוא חתם על הצוואה לפני שהמנוח חתם עליה והיא לא הוקראה לו בפניו. לפיכך, היה על ביהמ"ש קמא לקבוע שלא מתקיים מרכיב היסוד בצוואה של - "הביאה בפני שני עדים". המנוח חתם על הצוואה בפני עד אחד – עו"ד נבון. ביהמ"ש קמא היה צריך להעדיף את עדותו של העד ב.ד על פני עדות עוה"ד שהכין את המסמך, מאחר שברור שעורך הדין ייטה להגן על המסמך שערך.

10. לאור כל האמור, אין להתערב בקביעותיו העובדתיות של ביהמ"ש קמא ויש לדחות את הערעור ולחייב את המערערים בהוצאות.

ד. דיון והכרעה

1. הערת פתיחה - המערערים הגישו בסמוך לפני הדיון בערעור, בקשה לצירוף ראיות חדשות מתיק בית המשפט בפרו, שבו התנהל הליך משפטי ביחס לירושת סבתו של המשיב וכן תדפיס ובו פירוט של הנכסים שרשומים על שם אמו של המשיב. לטענת המערערים, המסמכים מוכיחים שהיה הליך משפטי בפרו והמשיב אף הגיש כתב התנגדות לבית המשפט בפרו, שבו טען שהוא ואביו הם יורשי אמו וזכאים לחלקה של הסבתא בעיזבונה, וזאת במסגרת הליך משפטי מול משפחת אמו של הבן. לטענתם, מסמכים אלו סותרים חזיתית את הקביעה בפסק הדין לפיה כל הסיפור בדבר נישול המנוח מירושת אמה של אשתו, "הומצא", ואף טענת המשיב שהוא או אביו לא ירשו דבר מעיזבון סבתו. מכאן לטענתם, נשמט היסוד להשפעה בלתי הוגנת, מאחר שהמנוח קיבל החלטה מושכלת להדיר את הבן מצוואתו עקב כך והיה לו נימוק אמיתי לעשות כן. המשיב התנגד לבקשה.

2. יש לדחות בקשה זו. על פי תקנה 144 **לתקנות סדר הדין האזרחי תשע"ט - 2018**, ניתן להגיש ראיות חדשות בערעור אם הן עשויות להשפיע על תוצאות הערעור ואם מתקיים אחד משני תנאים אלו: הראשון – לא ניתן היה לאתר את הראיה בשקידה סבירה ולהגישה לערכאה הראשונה; השנייה – כשהראיה דרושה כדי למנוע עיוות דין. במקרה דנן, המערערים לא נתנו הסבר מספק מדוע לא המציאו מסמכים אלו לביהמ"ש קמא ומה מנע מהם לערוך חיפוש זה לקראת הליך ההוכחות. בנוסף, והוא העיקר, כפי שיפורט להלן, ראיות אלו לא ישפיעו על פסק הדין והן אינן יכולות "להפוך את הקערה על פיה". הגשת ראיות אלו גם לא נדרשות על מנת למנוע עיוות דין ולכן, הבקשה להוספת ראיות חדשות נדחית. נפנה אפוא לערעור לגופו:

3. הלכה היא כי: "**אין זו דרכה של ערכאת הערעור להתערב בממצאי מהימנות ובקביעת עובדות שקבעה ערכאה דיונית, אלא במקרים חריגים. כלל זה מבוסס על הרציונל לפיו הערכאה הדיונית התרשמה באופן בלתי אמצעי מן העדויות ועל כן יש לה יתרון על פני ערכאת הערעור אשר מתרשמת מהן באופן עקיף בלבד**" (רע"א 9304/17 **פלוני נ' שירביט חברה לביטוח בע"מ** [פורסם במאגר נבו] (4.1.2018)).

4. כפי שנקבע בע"א 6798/16 **לייבוביץ נ' יורש** [פורסם במאגר נבו] (26.9.2017):

"כידוע, אין בית משפט שלערעור מתערב בממצאים עובדתיים ואף אינו מעמיד עצמו במקום הערכאה הראשונה בבחינת המסכת העובדתית שנפרשה לפניו, אלא אם כן בולטת על פני הפסק טעות משפטית שורשית או שהדברים מופרכים על פניהם ובלתי סבירים".

ראו גם: ע"א 913/20 **עלי חליאלה נ' חאלד טאהא** [פורסם במאגר נבו] (9.6.22); ע"א 2786/18 **בכר נ' קופרלי** [פורסם במאגר נבו] (30.12.21); ע"א 8506/15 **ריכטמן נ' כהן** [פורסם במאגר נבו] (10.4.18).

5. המקרה דנן לא נמנה עם המקרים המצדיקים התערבות בממצאים העובדתיים. ביהמ"ש קמא שמע את העדים, התרשם באופן בלתי אמצעי מעדותם והגיע למסקנה שהצוואה לא נערכה מרצונו החופשי של המנוח, לא שיקפה את רצונו והיא נערכה מחמת השפעה בלתי הוגנת והמערערים אף נטלו חלק בעריכתה.

6. הממצאים שהובילו את בית המשפט קמא לקבוע שהופעלה השפעה בלתי הוגנת על המנוח, מתבססים על ממצאי עובדה רבים שנקבעו בפסק הדין שמקורם בעדויות ובמסמכים שהוגשו, ואין כל הצדקה להתערב בהם ואלו עיקרם:

(א) המנוח סבל מדמנציה קלה והיה אדם שיחסית נוח להשפעה.

(ב) המנוח הסכים לאפשר למערער ומשפחתו, המונה שבע נפשות, לגור בדירתו הקטנה בת שני החדרים במשך כשבע שנים, כשהמנוח מתגורר בחדר הקטן כשהוא מלא קופסאות השייכות למשפחת המערער, תוך שהמערער גובה מהמנוח מחצית מכל הוצאות אחזקת הדירה, למרות שהמערער לא שילם למנוח כל שכר דירה. העובדה שהמנוח הסכים לגור בתנאים קשים אלו מבלי לפצות פה, מוכיחה את התלות שלו במערער.

(ג) במועד עריכת הצוואה המנוח התגורר במוסד גריאטרי סיעודי.

(ד) המערערים שלטו וניהלו נדבכים מרכזיים בחייו של המנוח. הם סידרו עבורו את מעברו לדיור המוגן, השכירו את דירתו, טיפלו במכלול ענייניו הרכושיים והבריאותיים והמנוח אף העניק להם ייפוי כוח כללי ביום 10.8.17.

(ה) המערערים תפקדו כאפוטרופוסים למעשה של המנוח. הם דאגו ללוות אותו לקניות, לבנק, לסידורים, לקופת חולים ולבית מרקחת (עמ' 37 שורה 22 לפרוטוקול מיום 16.1.25). לפיכך, המנוח היה תלוי במערערים והתלות הייתה מקיפה ויסודית.

(ו) המנוח היה אלמן, בנו היחיד התגורר בחו"ל, אחותו סבלה מדמנציה ולא היו לו קשרים משמעותיים אחרים מלבד עם המערערים. המערערים היו האנשים הקרובים אליו והוא היה תלוי בהם. לעיתים המערערים מנעו מהבן לשוחח עם אביו. למשל, כעולה מהודעת וואטסאפ מיום 7.8.18, שבה המערערת אומרת למשיב שביקש ממנה לדבר עם אביו ואמר שהוא רוצה שהמנוח ידבר גם עם ילדיו - "תעזוב אותו בבקשה". כך גם אירע ביום 3.9.18, כמה ימים לפני עריכת הצוואה, כעולה מתכתובת הוואטסאפ.

(ז) הטלפון הנייד של המנוח היה לעיתים לא תקין, והמנוח נאלץ לשוחח עם בנו באמצעות הטלפון של המערערים. מכאן, שהמנוח היה תלוי במערערים לצורך קיום קשרים חיצוניים באופן חופשי.

(ח) בוואטסאפ שכתבה המערערת למשיב ביום 29.8.18, ימים ספורים לפני חתימת הצוואה, היא אמרה לו "**היום אני ו[חברו של הבן] עובדים על מנת להגן על אבא שלך**". התבטאות זו מלמדת על מעורבות משמעותית של המערערים ביוזמת עריכת הצוואה והפקתה.

(ט) המערערת הודתה בחקירתה שהרעיון לערוך צוואה לא היה של המנוח אלא של עו"ד נבון (עמ' 33 לפרוטוקול מיום 16.1.25, שורות 13-15 ושורות 30-31).

(י) עוה"ד נבון הוא עורך דין של משפחת המערערת (שם, בעמ' 36 שורות 22-25) והמנוח לא הכיר אותו.

(יא) המנוח, שבמשך כל השנים לא מצא לנכון לערוך צוואה, מצווה למערערים את כל עיזבונו חודשים בודדים לאחר שהמערער עוזב את הדירה שבה התגורר עם המנוח לפי בקשת המשיב - שראה את ההזנחה הרבה בדירה ותנאי מגוריו הקשים של אביו בה - ולאחר שהמערערת, שכלל לא הייתה בקשר עם המנוח עד סוף שנת 2017, נכנסת לתמונה.

7. המקרה דנן הוא מקרה מובהק שבו יש להחיל את הלכת החוטים השזורים. כפי שקבע כב' השופט נ' הנדל ב[בע"מ 4459/14](#) **פלונית נ' פלונית** [פורסם במאגר נבו] (6.5.15):

> **"התשובה לכך נעוצה בנקודת מבטו של בית המשפט המחוזי. הוא בחן את סוגיית ההשפעה הבלתי הוגנת כמכלול. כך ראוי לנהוג. הנטל להוכיח עילת פסלות זו רובץ על המבקש את פסלות הצוואה (המשיב כאן). אך יש לזכור, כי לא פעם הראיות הינן נסיבתיות... בענייננו, המשיב טען לעילות פסלות נוספות, כגון העדר כשרות ומעורבות בעריכת הצוואה. סבורני כי בצדק נדחו עילות אלה על ידי בית המשפט לענייני משפחה. אך עדיין, חוטים שונים של עילות שונות – הגם שלא היה בכוחם לבסס עילה עצמאית – יכולים להישזר יחד לרבדים המחזקים ומבססים את מסקנת בית המשפט המחוזי. ההשפעה הבלתי הוגנת העולה עד כדי שלילת הבחירה החופשית של המצווה הינה מבחן דינאמי ורחב כקשת החיים. בית המשפט המחוזי נעזר בחוטים השונים כדי להגיע לראייה כוללת המשקפת את מלוא התמונה. מכאן וביישום הדברים, נראה לי נכון להעדיף את פסק דינו**

של בית המשפט המחוזי על פני זה של בית המשפט לענייני משפחה."

8. מכלול העובדות המפורטות לעיל, תומך במסקנת ביהמ"ש קמא שלפיה עלה בידי המשיב להרים את נטל השכנוע להוכחת העובדה שהצוואה לא נערכה מרצונו החופשי של המנוח והיא שיקפה למעשה את רצון המערערים ולא את רצונו. המנוח היה בבחינת "כחומר ביד היוצר" מבחינת המערערים, והוא היה תלוי בהם באופן מוחלט. המערערים ניצלו את תשישותו הנפשית והיותו זקן מוחלש. המנוח מעולם לא שוחח עם עורך הדין נבון לפני שהצוואה נערכה ואף את פרטי תעודות הזהות של הנהנים ואת פרטי הדירה הוא לא מסר ישירות לעורך הדין אלא הביא עמו פתק שהמערערת כתבה לו. עוה"ד כלל לא בירר האם למנוח יש ילדים ומדוע הוא מוריש את עיזבונו למערערים. כשהמנוח הגיע לצורך עריכת הצוואה, הצוואה כבר הייתה מוכנה ומוקלדת ולא נעשה בה כל שינוי (עמ' 22, שורות 2-10 לחקירת עו"ד נבון בפרוטוקול מיום 14.1.25) ועוה"ד לא העביר למנוח טיוטה של הצוואה לפני שהוא הגיע לחתום עליה (שם, שורות 23-24). למרות שהמנוח התגורר באותה עת בבית אבות, בצוואה נכתב שהוא מתגורר בעיר במרכז הארץ, ועו"ד נבון העיד שכך אמר לו המנוח (שם עמ' 22, שורות 13-16). רק מספר הטלפון של המערערת היה רשום אצל עוה"ד בדף התרשומת שהכין, ולא נרשם אצלו מספר הטלפון של המנוח. מתדפיסי השיחות שהוצגו עלה שהמערערת היא זו ששוחחה עם עוה"ד לפני עריכת הצוואה ואף ניהלה עמו שיחות ביום עריכת הצוואה ואילו המנוח לא שוחח אתו כלל מהטלפון שלו. תדפיס זה סתר לחלוטין את עדותה של המערערת שהכחישה נחרצות קשר זה ולימד על חוסר אמינותה (עמ' 31, שורות 10-25). בנוסף, המערערת היא זו שכתבה את ההמחאות עבור הכנת הצוואה וייפוי הכוח, מחשבונו של המנוח. המערערת אף דאגה לקבל לידיה עותקים מהצוואה מיד לאחר שהיא נחתמה ביום שישי אחר הצהריים. כעבור כשנה, בחודש אוקטובר 2019, המערערת הגישה בקשה להתמנות כאפוטרופסית על המנוח ובתצהיר שתמך בבקשה, היא לא ציינה שיש למנוח בן, למרות שקיימת משבצת "ילדים" שצריך למלא בטופס. עובדה זו, אף היא מהווה סיוע לקביעת בית המשפט קמא לפיה המערערת החליטה להשתלט על רכושו של המנוח ולגרום לו לערוך צוואה לטובת המערערים. המערערים אף לא זימנו ולו אדם נוסף אחר שהיה בקשר כלשהו עם המנוח מלבדם סמוך לפני חתימת הצוואה, ואף עובדה זו פועלת לחובתם.

9. יתר על כן: מעיון בתרשומת התכתבות בוואטסאפ בין המערערת לבן, עולה שמצבו של המנוח היה מדורדר תקופה לא קצרה לפני עריכת הצוואה. למשל, בתכתובת

שנערכה קצת פחות משנה לפני עריכת הצוואה, ביום 22.10.17, כשהבן אמר לה שהזיכרון של האב לא טוב, השיבה המערערת וכתבה כי "**זה הרבה יותר גרוע ממה שאתה חושב... בערב ראש השנה הוא נסע לדירה הקודמת שלנו ועד שמצא את דרכו חזרה אלינו עברו 3 שעות. הגיע אלינו ב 11 בלילה**". ביום 5.3.18 כתבה המערערת לבן כי: "**אני רציתי לדעת מתי אתה חושב להגיע כי לדעתי אבא שלך סובל מאותו דבר, הבלבול והשכחה, הוא מתקשר אלי בשעות מאוד מאוחרות... זה מדאיג מאוד, במיוחד שהוא לבד רוב הזמן**". ביום 3.4.18 כתבה המערערת לבן כי "**המצב של אבא שלך לא טוב. לא מספיק הבלבול והזיכרון שלא עובד... הוא צריך עזרה ומהר**". ביום 3.6.18 כתבה המערערת לבן כי "...**התקשורת אתו על הפנים... המצב שלו לא הכי טוב. גם השכחה שמתגברת. והוא לא מבין הרבה דברים**". ביום 18.6.18 כתבה המערערת לבן כי "...**ואתה צריך להבין שעקב המחלה שלו הוא לא שולט ברגשות ובתגובות שלו... המוח והגוף תשושים... אין לו שליטה על מה שהוא אומר**". ביום 29.8.18, ימים בודדים לפני חתימת הצוואה, כתבה המערערת לבן כי "**אני משתמשת בעו"ד שלנו**". דברים אלו של המערערת, מחזקים מאוד את מסקנת ביהמ"ש קמא שלפיה במועד עריכת הצוואה, המנוח היה זקן מוחלש מאוד, שניתן היה לתמרנו ולהשפיע עליו בקלות רבה והמערערים ניצלו זאת.

10. העובדה שהבן לא הגיב בזמן אמת לדברי אביו שאמר לו שהוא "יוציא אותו מהירושה", לא מלמדת שבזמן אמת הוא סבר שהצוואה תקפה. הבן העיד שידע שמצבו של אביו קשה ושהוא תלוי באופן מוחלט במערערים. לאור מגוריו בחו"ל, ניתן להבין את הקושי שלו לפעול בנושא ולנקוט בפעולה, מה גם שהמערערים הסתירו ממנו את זהות עורך הדין שערך את הצוואה וכידוע, לא ניתן לנקוט בשום הליך כל עוד המצווה בחיים.

11. בכל הנוגע לקביעה שלפיה המערער היה מעורב בהכנת הצוואה – מסכים אני עם עמדת המערערים שבכל הנוגע למערער עצמו – לא הוכח שהוא היה מעורב בהכנת הצוואה והמעורבות העמוקה הייתה של המערערת בלבד. יחד עם זאת, עילת הביטול בדבר השפעה בלתי הוגנת, מביאה לביטול הצוואה כולה.

12. זאת ועוד: ייתכן בהחלט שניתן היה לפסול את הצוואה גם מחמת שלא התקיים בה מרכיב יסוד בצוואה בעדים, בהתאם לסעיף 25(ב)(2) ל**חוק הירושה**, הקובע שהרכיב של "**המצווה הביאה בפני שני עדים**" הוא מרכיב יסוד שלא ניתן לרפאו, אף אם יוכח שאין ספק שהצוואה משקפת את רצון המצווה.

13. במה דברים אמורים: בפני בית המשפט קמא העיד ב.ד שהיה עד לצוואה בנוסף לעורך הדין, ולפי דבריו הנחרצים בעדותו, המנוח לא אמר לו שזו צוואתו, הוא לא נכח בעת שעו"ד הקריא למנוח את הצוואה והמנוח לא חתם בפניו על הצוואה. ביהמ"ש קמא לא קבע שעדותו של ב.ד אינה מהימנה אלא קבע כי: "**לא סביר כי עו"ד נבון, עו"ד ותיק משנת 1975 ונוטריון... יטעה בסדר הדברים: הקראה, הצהרה, חתימת המצווה ולאחריה חתימת העדים. לעומת זאת, מר ב.ד שימש עד לצוואה פעמיים בימי חייו... ולא מן הנמנע שהוא אינו זוכר או מבלבל במעמד... אין להניח כי עו"ד נבון היה מבקש מהעד לחתום חתימת אישור על הצוואה בלי שהמצווה – לאחר שהצהיר שזו צוואתו – היה חותם בעצמו על הצוואה**". מדובר בהנחה שכלל אינה נקייה מספקות. אכן, לכאורה שני העדים אובייקטיבים ואין להם עניין בתוצאות ההליך. אולם, יש לקחת בחשבון שעו"ד שערך צוואה, ינסה מטבע הדברים להגן על מעשה ידיו ולכן יש לנקוט בזהירות רבה ביחס לעדותו. כפי שצוין ב[עמ"ש 12174-10-11] **פלונית נ' עיזבון ד.ל. ז"ל** [פורסם במאגר נבו] (16.1.14):

> "**עורך דין ששרותיו נשכרים לצורך שרות ספציפי, ואין לו היכרות של ממש עם הנפשות הפועלות או עם כלל הנסיבות והרקע של קבלת השרות, רואה את הדברים דרך פריזמה מאוד צרה שאינה ביקורתית, מה גם שבאופן טבעי יש לו נטייה להכשיר בדיעבד את הפעולה המשפטית שביצע עבור לקוחותיו. והרי נדרשת מידת חסידות בלתי מבוטלת מצדו של עורך דין על מנת שיודה כי החתים אדם קשיש על שטר מתנה למרות שהיה לו ספק שאכן מדובר ברצונו האמיתי של אותו אדם**".

לפיכך, קיים ספק גדול האם בכלל עומדת בפנינו צוואה כדין, היות שלפי עדותו של ב.ד, רכיב היסוד בצוואה לא התקיים וביהמ"ש קמא העדיף את עדותו של עו"ד נבון רק על בסיס הנחה שיש בה קושי לא מבוטל, ולא בגלל שלאחר בחינת שתי העדויות, היו סיבות כגון מהימנות או ההתרשמות מחקירתם, שבגינן היה צריך להעדיף את עדות עורך הדין על פני עדותו של ב.ד. יצוין שעו"ד נבון הכחיש בעדותו ששוחח עם המערערת, הן לפני עריכת הצוואה והן לאחריה (שם עמ' 22, שורות 30-34), אולם, תדפיס חברות הטלפון שהוצג מלמד שהיו ביניהם שיחות רבות.

14. להשלמת הדיון אוסיף, שהמערער עצמו אמר שהמנוח סיפר לו על הטענות בדבר הירושה הנטענת בפרו שמגיעה לו, רק בשנים 2015-2016 (עמ' 26, שורות 8-15).

סביר שאם היו דברים בגו, טענות אלו היו מועלות שנים רבות קודם, שהרי אמה של אשת המנוח נפטרה בתחילת שנות האלפיים. עובדה זו תומכת במסקנת ביהמ"ש קמא שלפיה המערערים "הכניסו לראשו" של המנוח טענה זו בעת שכבר היה חלש ותשוש, וזאת כחלק ממאמציהם להרחיק את הבן ולהכפישו, ולגרום לכך שהמנוח יכעס על המשיב ויתרצה להוריש את עיזבונו להם. גם הסכסוך שהיה בין המנוח לבן, לאחר שבשנת 1994 המנוח הגיש נגדו תביעת פינוי, כבר לא היה אבן נגף ביחסיהם, שהרי הבן ביקר אצל אביו בשנת 2017 ולא היה ביניהם סכסוך עקב אותה תביעה שהוגשה יותר מעשרים שנים לפני כן.

15. לאור כל האמור, אציע לדחות את הערעור ולחייב את המערערים בהוצאות משפט ושכ"ט עו"ד בסך של 40,000 ₪. הערובה על פירותיה, תועבר למשיב באמצעות ב"כ על חשבון ההוצאות.

_____

נפתלי שילה,

שופט

<u>השופטת סיגל יעקובי:</u>

אני מסכימה.

_____

סיגל יעקבי,

שופטת

<u>השופט יחזקאל אליהו:</u>

אני מסכים.

_____

יחזקאל אליהו,

שופט

נפסק כאמור בפסק דינו של השופט נפתלי שילה.

פסק הדין מותר לפרסום בכפוף להשמטת פרטים מזהים.

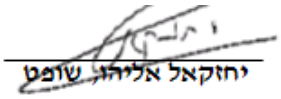
יחזקאל אליהו, שופט

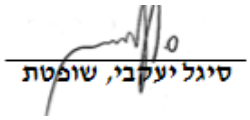
סיגל יעקבי, שופטת

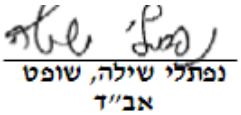
נפתלי שילה, שופט
אב"ד

ניתן היום, י' אייר תשפ"ו, 27 אפריל 2026, בהעדר הצדדים.

בעניין עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו – הקש כאן

נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה